

eius est interitus. et cuncto gladio se inter exit. Que virtus
de eius corpore certum tenens. Accessit. ad populum. et multa
conques tus detraquini supbia et filiorū eius turptudine.
egit ne inurbem reciperentur auctoritate quā plurimū poterat.
Nam ut dicitur brutus tribunus equitum fuerat. Sed cum nō

Niruby. GMR., Inc. 102052 / 82 P. 2

quam hinc purgatione futuram esse cernebat. Inuita turpibus in

Germanisches
Nationalmuseum
Nürnberg

Bibl. Inc. 102052

Wiedergabe nur mit Genehmigung
und unter Angabe der Herkunft

SERVII GRAMMATICI
QVI FERUNTUR
IN VERGILII CARMINA COMMENTARII

RECENSERVNT

GEORGIUS THILO ET HERMANNVS HAGEN

VOL. II

AENEIDOS LIBRORVM VI—XII COMMENTARII

RECENSIT

GEORGIUS THILO

9

GEORG OLMS
VERLAGSBUCHHANDLUNG · HILDESHEIM

1961

quia unguis ipsi cum aruerint, auri imitantur colorem; aut quia solebant deaurari: Staius auro mansueverat unguis.

554. SVBITO VVLGATA cur 'subito'? ipse dicit: quasi 'per parvam urbem'.

555. OCIVS positivus antiquus est, id est 'celeriter'; nec enim potest esse comparativus ubi nulla est comparatio. *tractum ex Graeco ὀκείως*.

556. VOTA METV DVPLICANT MATRES bene 'duplicant metu', nam inest semper in matribus votum. PROPIVSQUE PERICLO IT TIMOR 'it timor propius periclo', id est ad periculum vicinior: aut certe 'it timor propius periclo' pro 'propior'; nam matres quod timent, hoc putant liberis posse contingere. *aut certe 'aequatur periculo timor', et per dativum extulit, ut propius stabulis armenta tenerent: aut poetice dixit timorem periculo comitem*.

557. IAM APPARET adhuc illis pergentibus iam proelium cogitabatur a matribus. *ergo ut solet, imaginem τὴν παντασταν, ut est <II 369> et plurima mortis imago: hanc Sallustius speciem dicit: speciem captae urbis efficere*.

558. PATER EVANDRVS cum dicit 'pater', ostendit cuius. DEXTRAM COMPLEXVS EVNTIS filii scilicet, quia dixerat 'pater'.

559. HAERET INEXPLETVS multi hic distinguunt, ut sit 'inexpletus haesit et talia locutus est lacrimans'. alii legunt 'inexpletus lacrimis'. honestius tamen est 'inexpletum lacrimans', ut sit nomen pro adverbio, id est inexplabiliter.

560. O MIHI PRAETERITOS REFERAT SI IVPPITER ANNOS et 'o' et 'si' optantis sunt, *id est utinam*: quae nunc iunguntur; nam singula ante ponebantur, ut <VI 187> si nunc se nobis ille aureus

2 Staius] Theb. VI 724 || 13 propius] georg. I 355 || 17 Sallustius] hist. fragm. inc. 38 Dietsch, 4 Kritz.

1 auri inmittantur L aurum mittantur F || 2 solebat R solent F || mansuevere R mansuerat F || unguis F || 6 comparatio] aut comparativum pro positio ponitur ut senior pro senex. est autem ab graeco nomine comparativus ὀκείως add. D || 8 bene modo duplicant metum L (metu I) || 9 votum om. F || 10 it timor om. libri praeter LHM || propius om. libri praeter ASM || vicinior AHM: vicinior SLRF || 11 propius LM || pro propior] pro propior HM || propius propior F || 12 ad propiusque p. supr. vers. vicinior ad periculum vel aequatur periculo timor T || 16 ad imago in marg. fantasia poetica est hoc loco. et hanc imaginem sallustius speciem dicit sicut ipse dicit speciem captae urbis T. post urbis una vox evanuit. discedentes quod Daniel Sallustii verbis addidit in Turonensi ad EVNTIS (v. 558) supr. vers. adscriptum est || 17 dicunt F || 21 INEXPLETVS R || multi ... inexplabiliter] lacrimis honestius tamen est inexplatum lacrimans multi hic distinguunt ut sit inexplatus hesit et alialentus est lacrimans ut sit nomen pro adverbio id est inexplabiliter F || distinguunt libri || inexplatus] inexplabiliter R || 22 alia R || exinpletus H || 23 lacrimans ... inexplabiliter om. LH (add. I) || ut non sit nomen R || 25 et ante o om. R || 27 ponebantur ante AS

arbore ramus: ergo unum vacat, quantum ad antiquitatem. et notandum votum de praeterito fieri.

561. QVALIS ERAM aut ut sim talis, qualis tunc eram, quando ista perfeci: aut certe laudantis est 'qualis eram cum primam aciem Praeneste sub ipsa stravi'. *et bonum principium parentis, qui filium 5 ad bella mittens cohortatur: ab aetate enim iuvenum coepit, cui facile esse debet hostem prosternere. simul et filium paternis exemplis admonuit, ut <III 343> et pater Aeneas et avunculus excitat Hector*.

PRAENESTE SVB IPSA in septimo neutro genere dixit <682> quique altum Praeneste viri.

10

562. SCVTORVMQUE INCENDI VICTOR ACERVOS hoc traxit de historia: Tarquinius enim Priscus victis Sabinis in honorem Vulcani eorum arma succendit: quem postea secuti sunt ceteri.

564. CVI TRES ANIMAS per transitum ostendit illam Platonis et Aristotelis contentionem, qui dubitant, utrum quattuor, an tres 15 animae sint in homine, φυσική αἰσθητική νοητική, remota κινητική. hoc autem loco per 'tres animas' magnum et perfectum indicat virum; nam quantum ad fabulam pertinet, tres animas propter tria habuit corpora. attendendum sane, hoc sibi Euandrum vindicare quod fuit in Hercule; nam ut ille Geryonem extinxit, ita hic 20 Erylum occidit. inde est quod paulo post dicit 'neque finitimo Mezentius umquam huic capiti insultans'. Herculis enim mos fuit, ut etiam non rogatus laborantibus subveniret. tunc enim, sicut et Varro dicit, omnes qui fecerant fortiter, Hercules vocabantur: licet eos primo XLIII. enumeraverit. hinc est quod legimus Herculem 25 Tirynthium, Argivum, Thebanum, Libym. FERONIA MATER nympa Campaniae, quam etiam supra <VII 799> diximus. haec etiam libertorum dea est, in cuius templo raso capite pilleum accipiebant. cuius rei etiam Plautus in Amphitryone <I 1, 305> facit mentionem quod utinam ille faxit Iuppiter, ut raso capite portem 30

3 ut om. ASLF || 5 sub ista M || bonum principium ... Hector in marg. hab. T || qui] quo T || 6 cohortatur T: cohortetur F cohortetur G || 7 pronerere G || 8 excitet T || 12 priscus] primus add. ASM || honore R || 13 ceteri] victor Euandrum in Italiam venientem Herilus, rex Praenestinus, auxilio suorum civium voluit expellere: quos vicit Euander et Herilum interfecit et interfectorum clypeos combussit add. Fabricius || 14 tris RF || 16 physice ethice etice remota cinetica A siticae. hethicae. noiticae remota ceneticae R pisicae est haeticae notice remota cecineticae L sytica ethaeticae noaeticae remota cineticae H fysice est et hetice Noetice remota cineticae M fysice est etethice noetice remota civite F || 17 tris RF || 18 propter] per F || 20 extinxit LHM || 21 herilum A erilum SRLF ycerilum H eryculum M || dicit] ait F || 23 sicut om. L (ut add. I) || et om. F || 25 eos qui primo AS || enumeraverint RHM || Herculem om. F || 26 libym MF: lybyn AS libium R libim L lybim H || 28 in om. F || raso F || 30 ut ego hodie raso capite caluus capiam pilleum D portet R

plileum. in huius templo Tarracinae sedile lapideum fuit, in quo hic versus incisus erat bene meriti servi sedeant, surgant liberi. quam Varro Libertatem deam dicit, Feroniam quasi Fidoniam.

565. HORRENDVM DICTV dictum est e persona poetae, qui his quibus 5 fides difficilior est, interponit adfectum, ut alibi <II 204> horresco referens et <IV 454> horrendum dictu, latices nigrescere sacros: et hoc facit, ut probabilitas credendi nascatur. TERNA ARMA MOVENDA figura poetica, nam 'trina' debuit dicere: 'arma' enim numeri sunt tantum pluralis. 'movenda' autem vel contra ipsum, vel ab ipso.

10 569. FINITIMO aut in finitimo: aut finitimo capiti, id est vicino.

570. HVIC CAPITI INSVLTANS ad curam enim viri fortis et viri boni pertinet, ne quid iniuriose fiat alicui homini: ergo et hinc contumeliam ducit, quod finitimos a tyranni iniuria non defenderit.

571. VIDVASSET CIVIBVS VRBEM scilicet viris fortibus peremptis. 15 et proprie 'viduasset' dixit, quia urbs generis est feminini: Horatius abusive et satis incongrue in genere masculino posuit, dicens viduus pharetra risit Apollo.

572. AT VOS O SVPERI iam hinc quasi pater loquitur. divisa enim est haec adlocutio, et ultima pars eius habet parentis adfectum, 20 quod et ipse ostendit dicens 'et patrias audite preces'; prima vero viri fortis est, ut 'qualis eram, cum primam aciem Praeneste sub ipsa stravi'.

574. PATRIAS AVDITE PRECES poterat videri idem dixisse, nisi libenter voto suo immoraretur.

25 577. DVRARE LABOREM ipsius scilicet senectutis: Terentius senectus ipsa morbus est. 'durare' autem est sustinere: Horatius ac sine funibus vix durare carinae possunt imperiosius aequor.

15 Horatius] carm. I 10, 11 || 25 Terentius] Phorm. IV 1, 9 || 26 Horatius] carm. I 14, 6

1 templae arracinae sedille *F*, corr. *Daniel* || 2 surgant *Masvicius*: surgunt *F* surgunt *Daniel* || 3 libertatem *F* libertorum *Masvicius* || 4 dictus *F*, corr. *Daniel* || e persona poetae qui his scripsi: per poeta (poetam *Daniel*) his *F*. possis et est parenthesis. poeta his ut dictus tamquam falso iteratum secludatur. dicit Asper: poeta his *F*. *Schoellius* || 5 difficilior est scripsi: difficiliorem *F* || 6 orrendum *F* || 7 schol. ad TERNA A. M. om. *F* || 9 pluralis] cui non iunguntur nomina numeralia ut supra diximus. non enim dicimus tria arma add. *Fabircius* || 10 aut finitimo om. *F* || ad FINITIMO supr. vers. vicino sibi *T* || 11 ad auram *G* || 12 pertinet ne *Daniel*: pertinere *F* || hinc *Daniel*: huic *F* || 13 tyrrā *F* || iniuriam *G* || 16 satis] pro tis *H* || posuit] non posuit *L* (non del. *I*) || vidus *F* || 17 fisit *F* || 18 iam] nam *AS* || 19 haec om. *L* || adfectum parentis *F* || 20 et om. *L* || 22 stravi] NVMINA VESTRA vestra, mihi faventia add. *Fabircius* || 26 senectus ... memorare om. *F* || 27 possint *L* || 28 aequor] et Vergilius (I 207) 'durate et vosmet rebus servate secundis' add. *Fabircius*

578. INFANDVM CASVM parentis est quod formidat nolle memorare.

579. CRVDELEM VITAM quae filio est superstes.

581. SOLA ET SERA quia et unus erat, et serius susceptus, id est a seniore. vel propter hoc vitam optat longiorem, quod brevem ex 5 illo fructum consecutus sit, vel quod sera ex filiis voluptas est.

583. SVPREMO hoc ex persona poetae, quia periturus erat *Pallas*.

585. IAMQVE ADEO EXIERAT 'adeo' ad ornatum pertinet tantum.

587. INDE hic 'deinde' significat: et est polysemus sermo. IPSE

AGMINE PALLAS IN MEDIO hic enim mos fuit, ut tirones ponerentur 10 in medio, ambirent viri fortes exercitum. aut certe honoris est medium locum in exercitu tenere, ut ipse alibi <IX 28> medio dux agmine *Turnus*.

588. CONSPECTVS conspicuus, conspicabilis, nam pro nomine participium posuit. sic est <XI 93> et versis *Arcades armis*. 15

589. QVALIS OCEANI *Homerium* est.

590. ANTE ALIOS ASTROVRVM DILIGIT IGNES *Venus* in caelo habet unam propriam stellam, quae oriens luciferum, occidens vesperum facit: inde *Statius* et alterno deprenditur unus in ortu. habet etiam duas alias, unam in signo tauri et unam in 20 septentrione, unde etiam taurus domus esse dicitur *Veneris*: ideo dixit 'quem *Venus* ante alios astrorum diligit ignis'.

591. SACRVVM venerabile. TENEBRAS autem RESOLVIT propter iubar, quod sola possidens aliquod efficit lumen.

592. OCVLISQVE SEQVNTVR mira brevitate hoc explicuit, id est quam 25 longissime possunt prospiciunt.

593. PVLVEREAM NVBEM *hysteroproteron*.

594. QVA PROXIMA META VIARVM qua proximus circuitus est.

595. IAGMINE FACTO agmen est proprie exercitus ambulans: quicquid fuerit aliud abusive dicitur.

30

16 *Homerium* est] *Il. XXII* 317. cf. *Macrob. Sat. V* 8, 10 || 19 *Statius*] *Theb. VI* 241. cf. *Luct. Plac. ad h. v.* et *Isid. or. III* 70, 19 et *V* 31, 5 || 29 agmen ... dicitur] *exser. Isid. or. IX* 3, 64

4 serus *F* || ad MEA SOLA E. S. V. supr. vers. quia serius erat susceptus id est a seniore patre vel ... vel quod sera voluptas est ex filiis *T* || 7 ad DIGRESSV D. S. supr. vers. ex persona poetae hoc accipe quia periturus erat *pallas* *T* || 9 ad INDE supr. vers. deinde *T* || 10 AGMINE ET PALLAS *LH* (et del. *I*) || mos] haec *LH* (corr. *I*) || fuit mos *M* || 11 medio] medio et *ASRM* || habirent *LH* hambirent *I* || 12 ipse] et ipse *R*, om. *AS* || 15 posuit] est *R* || sic *Daniel*: hic *F* || 16 ad QVALIS V. O. supr. vers. haec comparatio homerica est *T* || 19 deprenditur *RL* deprehenditur *M* depreditur *F* || uenus *M* || 20 hortu *M* ortum *F* || 21 septemtrionem *HF* || 24 iurar *F* || efficiat *LH* (corr. *I*) affert *M* adfert *F* || 26 ad OCVLISQVE S. supr. vers. mira ... prospiciunt *T* || 26 posunt *F*, om. *Daniel* || 27 ysterio proteron *F* || 28 schol. ad v. 594 hab. *T* || 30 aliud fuerit *R*

597. PROPE CAERITIS AMNEM Agylla civitas est Tusciae, a conditore *Agella* appellata, cui ex inscitia Romana aliud est inditum nomen. nam cum Romani euntes per Tusciam interrogarent Agyllinos quae diceretur civitas, illi, utpote Graeci, quid audirent ignorantes et optimum ducentes si prius eos salutarent, dixerunt καίρε: quam salutationem Romani nomen civitatis esse putaverunt, et detracta aspiratione eam Caere nominarunt, ut dicit Hyginus in urbibus Italicis. 'amnis' autem aut tacuit nomen, aut, ut quidam volunt, Minio dicitur, ut <X.183> qui Caerete domo qui sunt Minionis in arvis. alii Caere montem putabant, ab hoc oppidum dictum.

598. LATE SACER hoc est non solum colebatur a civibus, sed etiam ab accolis. VNDIQUE deest 'quem', vel 'eum'.

599. NIGRA umbrosa, more suo.

600. VETERES SACRASSE PELASGOS de his varia est opinio; nam alii eos ab Atheniensibus, alii a Laconibus, alii a Thessalis dicunt originem ducere, quod est propensius: nam multas in Thessalia Pelasgorum constat esse civitates. hi primi Italiam tenuisse perhibentur. Philochorus ait ideo nominatos Pelasgos, quod velis et verno tempore advenire visi sunt, ut aves. Hyginus dicit Pelasgos esse qui Tyrrheni sunt: hoc etiam Varro commemorat.

601. ARVORVM PECORISQVE DEO publica caerimoniarum opinio hoc habet, pecorum et agrorum deum esse Silvanum. prudentiores tamen dicunt, esse eum ὕληδὸν θεὸν, hoc est deum ὕλης. ὕλη autem est faex omnium elementorum, id est ignis sordidior et aer, item aqua et terra sordidior, unde cuncta procreantur: quam ὕλην Latini materiam appellaverunt; nec incongrue, cum materiae silvarum sint. ergo quod Graeci a toto, hoc Latini a parte dixerunt. LVCVMQVE DIEMQVE hoc a Romanis traxit, apud quos nihil fuit tam

14 de his e. q. s.] cf. Isid. or. IX 2, 74 || 25 quam ὕλην . . . silvarum sint] exscr. Isid. or. XIII 3, 1 et mythogr. III 8, 2

ad v. 596 is qui Tironianis notis utebatur in Turonensi haec adscripsit quadrupedante sonitu. nouum uerbum est quadrupedante sonitu id est sonitu equi quattuor pedes habentis || 1 CERETIS ALMF || agilla libri praeter R, qui agillina exhibet || 2 ex om. R || inscitia Rm: inscitia A (inscitia a) inscia S inscicia L iustitia H inscientia MF || 4 audier R audierant L audierint ex audierint M || 5 eos om. AS || salutauerint L || καίρε R (t. chere id est salue superscr. al. man.) xnpē L xnpē M || 6 Romani om. R || 7 cere libri || hyginus AS ign R iginus LH yginus MF || in] de F || 8 autem] ipsius ciuitatis add. M || 9 Minio] quia alibi dicit F || cerete libri praeter R qui certe exhibet || domos q̄ I || 10 Caere Burmannus: certe F || ab hoc Masvicius: ob hoc F || 12 ad VNDIQUE supr. vers. deest quem lucum T || 18 Philochorus Masvicius: filiocorus F: filocorus Commelinus || 19 yginas F || 20 tyreni F || 24 ignis ASF: igni RH igne Lm ignes M || sordidior et] subduceret AS || et] ut L || aere RML || 25 aque terrae L aque terra H aquae et terrae F || sordidiora RHF || 26 materia LH (corr. l) || 27 hoc om. RL

sollemne quam dies consecrationis: hinc est illud <I 733> nostros-que huius meminisse minores. ecce et hic Iuoco et numen et consecrationem dedit.

603. TARCHO ET TYRRHENI Tarcho, sic legitur, et Latinus nominativus est de Graeco veniens, ab eo quod est Tarchon, perditio 'n' et 'o' in 'o' mutata, ut Apollo Ἀπόλλων: aliter versus non stat. —TVTA TENEBANT CASTRA LOCIS hoc est et industria et natura munitissima. sed novimus castra per naturam munita esse non posse, nisi in collibus fuerint: quod si in montibus sunt, quomodo procedit 'latis tendebat in arvis'? ne sit ergo contrarium, intellegamus quod hodieque videmus et legimus, hanc collium fuisse naturam, ut planities esset in summo, in qua inerant castra Tarchonis. quamquam multi velint 'celsoque omnis de colle videri iam poterat legio' ad Aenean referre, ut intellegamus venientes in collibus fuisse Troianos, castra vero Etrusca in campis. quod si velimus accipere, quemadmodum procedit 'tuta tenebant castra locis'? tuta, id est per naturam locorum.

604. DE COLLE VIDERI incertum, utrum ipsa in colle agens, an ab his qui de colle prospiciunt.

605. TENDEBAT IN ARVIS ut <II 29> hic saevus tendebat Achilles, hoc est tentoria habebat.

606. ET BELLO LECTA quia ait supra <547> 'qui sese in bella sequantur, praestantes virtute legit': aut 'lecta' proprie, quia dilectus militum est.

607. EQVOS ET CORPORA CVRANT ingenti arte quod sequebatur omisit, redditurus in decimo: namque si vellet dicere venisse Aenean, vidisse Tarchonem, petisse auxilia, satis longum fuerat et peribat illud quod ait supra <497> toto namque fremunt condensae litore puppes, cum Etruscorum festinationi dicentis brevis congruat. verum hoc quod in isto loco praetermisit, reddit in decimo <148> dicens namque ut ab Euandro castris ingressus Etruscis, regem adit et regi memorat nomenque genusque.

4 TARCO L, ET TYRRHENI Tarcho omittens || tarco H || sic Daniel: sit F || et] et est F || 5 ab eo om. R || quod] qui R || perdita littera n F || 6 Apollo om. LH || apollon apollo RL || Ἀπόλλων plato πλατων add. D || 7 natura erant munitissima R || 10 tenebant AS (tendebat a) || 12 tarcontis M torchonis F || 13 velint] uolunt F, om. LH (add. l) || 16 nam tuta Daniel || 18 ad DE COLLE v. supr. vers. siue ipsa legio in colle agens siue ab his qui de colle prospiciebant T || 21 habebat Masvicius: habet F || 26 rediturus L || 27 tharthontem L tarchontem M || 29 cum] cum et LH ut cum M || festinationis edicentis AS (et dicentis a) || 30 reddidit HM || 32 adiit H || ad DONA FERENS ADERAT (v. 609) hoc scholium hab. D homerus ait (Il. XXI 3) ἦ δ' ἐς ἱγῆας ἔκτανε θεοῦ πάρα δῶρα φέρουσα

608. AETHERIOS NIMBOS per aerem numinum, scilicet purgatiorem, qui circa deos est.

609. REDVCTA secreta.

610. EGELIDO SECRETVM FLVMINE VIDIT 'egelido', id est nimium gelido: et est una pars orationis, ut eduramque pirum, id est valde duram. et sic dixit 'secretum flumine egelido', hoc est praesidio fluminis, ut dicimus 'secretus est monte' vel silvis. latenter autem ostendit, Aenean non nisi flumine ablutum, numen videre potuisse.

611. OBTULIT VLTRO id est deam confessa, ut in secundo <591> dixit. *est autem hysteroptereron*, et est ordo 'obtulit se et locuta est'.

612. PROMISSA κατὰ τὸ σιωπώμενον, ut supra <534> hoc signum cecinit missuram diva creatrix.

613. LAVRENTES SVPERBOS ut <118> quos illi bello profugos egere superbo.

614. ACREM TVRNVNVM fortem. et proprie apud nos acer est qui apud Graecos δεινός dicitur: nam fortem et vehementem et asperum et amarum potest significare. POSCERE provocare, Cicero 20 poscunt maioribus poculis, id est provocant.

617. DEAE DONIS propter arma. TANTO LAETVS HONORE munere divae: quod manifestam viderat matrem et plenam numinis sui.

619. INTERQVE MANVS ET BRACCHIA VERSAT iungendum est, ut 25 intellegas Aenean manibus minora, brachiis maiora arma considerasse, ut puta lorica et scutum: haec enim sunt arma maiora: minora vero galeam gladium ocreas. VERSAT considerat, ut <V 408> huc illuc vinclorum inmensa volumina versat.

621. FATIFERVNQVE ENSEM fatum saepe pro morte positum legitur, 30 'fatiferum' ergo letiferum. RIGENTEM, SANGVINEAM, INGENTEM

5 eduramque] georg. IV 145 || 17 ACREM fortem] cf. Non. p. 241, 8 M. || 19 POSCERE provocare] cf. Non. p. 374, 15 M. || Cicero] in Verr. act. II 1, 26, 66

4 id est nimium gelido et om. R || id om. H || 7 vel silvis] uel egelido RLH (silvis superscr. D) || 10 ut ipse in R ut inisse L (isse del. D) inesse H || 11 et est autem yproteron naut (lege nam) ordo est F || ad v. 611 in marg. hysteroptereron T || 18 dinos dicitur ASMF: dicitur R noscitur LH || vehementem] dinos add. F || 21 LAETVS HONORE om. ASRLH (munere divae grandibus litteris scriptum in ASR) || 22 manifestum LH (corr. D) manifeste F || 24 VERSAT] et hoc ex homero (Il. XIX 18) τέρας δ' ἐν χεῖρεσσιν ἔχων θεοῦ ἀγλαὰ δῶρα add. D || iungendum] distinguendum Masvicius seiungendum F. Schoellius || 25 intellegas] manu aeneae add. F || 26 et AR uel reliqui] sunt om. RLH || 29 ad FATIFERVNVM supr. vers. letiferum T || factum F

distinguendum propter plura epitheta. 'sanguineam' autem velut cruentam, terribilem.

623. SOLIS INARDESCIT RADIIS Irin physica ratione describit, quae fit cum aquosam nubem solis ardor inradiat. nec est incongrua haec comparatio, cum lorica de diversis metallis fieri plerumque consueverit.

624. LEVES OCREAS id est nitida tibialia. RECOCTO saepe purgato, quia quanto plus coquitur, melius fit: ergo ad qualitatem et ad commendationem refertur.

625. NON ENARRABILE TEXTVM bene 'non enarrabile': cum 10 enim in clipeo omnem Romanam historiam velit esse descriptam dicendo 'illic genus omne futurae stirpis ab Ascanio pugnataque in ordine bella', carptim tamen pauca commemorat, sicut in primo <456> ait videt Iliacas ex ordine pugnatas, nec tamen universa descripsit. sane interest inter hunc et Homeri clipeum: illic enim sin- 15 gula dum fiunt narrantur, hic vero pro perfecto opere noscuntur: nam et hic arma prius accipit Aeneas quam spectaret, ibi postquam omnia narrata sunt, sic a Thetide deferuntur ad Achillem. oportune ergo fecit Vergilius, quia non videtur simul et narrationis celeritas potuisse coniecti et opus tam velociter expediri, ut ad verbum posset occurrere. 20

627. HAVD VATVM IGNARVS litotes figura, id est futurorum non inscius. et quibusdam videtur, hunc versum omitti potuisse. VENTVRIQVE INSCIUS AEVI non 'aevi', sed quae in aevo erant futura.

629. STIRPIS AB ASCANIO usque ad Augustum Caesarem. PUGNATAQVE IN ORDINE BELLA et hic subaudiri potest 'ab Ascanio'; et 25 bella Albanorum, † quae a Romanorum in clipeo dicit.

630. MAVORTIS IN ANTRO potest accipi et 'fecerat lupam Mavortis' et 'Mavortis in antro'. Fabius spelunca Martis dixit.

28 Fabius] I fragm. 4 ap. Pet. p. 109

1 ad SANGVINEAM supr. vers. cruentam terribilem T || 4 ardor solis F || 5 de om. L (add. D) || 6 consuevit L consueverat F || 7 saepe purgato] sic Homerus (Il. XVIII 608 sqq.) αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ . . . ἐαυτοῦ κακοῦτέροιο add. D || 11 historiam romanam F || velit] uel R uellet F || 12 figurae F || 15 describit AL (descripsit a descripsit D) describit F || ad v. 625 in marg. hoc interest inter homeri clipeum et virgilio quia ibi singula dum fiunt narrantur . . . occurrere T || 16 pro perfecto T: profecto F perfecto Daniel || 17 ibi] et ibi T || postquam T: potestquam F || 18 a tetide T ad hedide F || 19 fecit om. F || vergilius F || videtur] auditur Daniel || 20 post coniecti lacunam indicavit Daniel || 21 ad HAVD v. i. supr. vers. quibusdam videtur hunc versum emitti potuisse T || 22 versum] casum G || emitti F, corr. Daniel || 23 non aevi om. F || 25 ad v. 629 in marg. subaudiri potest ab ascanio usque ad augustum bella romanorum et albanorum T || de Ascanio Daniel || 26 Albanorum Masvicius: bonorum F || quae a] quae Daniel. fortasse atque vel post ea || dicit] lacunam indicavit Daniel. fort. fuisse vel depicta fuisse addendum. et bella Romanorum et Albanorum in clipeo fecit F. Schoellius || 28 speluncam Daniel

dicendo autem 'et' ostendit multa alia fuisse depicta. est autem elegans figura 'fecerat procubuisse'. sane laus est operis, ut talis videatur. 'fetam' vero quae peperit et nutrire potuisset.

631. PROCUBUISSE id est prima parte se inclinasse, quod Graeci $\pi\rho\kappa\upsilon\beta\alpha\iota$ dicunt, ut inclinatione corporis ubera praeberet infantibus: nam si 'procubuisse' iacuisse accipias, contrarium est quod dicit 'ludere pendentes pueros'. quod si 'procubuisse' ut <82> cum fetu concolor albo procubuit accipiamus, intellegere debemus 'pendentes' desiderio alimoniae suspensos vel intentos, ut <IV 79> pendet-
10 que iterum narrantis ab ore. alii 'pendentes' cessantes, ut <IV 88> pendunt opera interrupta. sciendum tamen, voluisse eum gestum proprie exprimere, quem in ipsius lupae cernimus statuis. GEMINOS HVIC re vera geminos modo, alias similes. sane totus hic locus Ennianus est.

15 632. LVDERE moveri: Terentius congrum istum maximum paulisper in aqua sinito ludere. MATREM quasi matrem, cuius adfectum pueris exhibebat. sane veteres etiam nutrices matres vocabant, ut ait Plautus in Menaechmis et mater non possit dignoscere, quae mammam dabit.

20 633. TERETI CERVICIE rotunda, cum longitudine, ut incumbens tereti Damon sic coepit olivae.

634. MYLCERE ALTERNOS non quod in pictura erat dicit, sed id quod intellegimus factum fuisse, ut <I 483> ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros. CORPORA FINGERE LINGVA id est

13 modo ... similes] cf. Non. p. 316, 17 M. || 14 Ennianus] ann. I fragm. L ap. Vahl. p. 13 || 15 Terentius] ad. III 3, 23 || 17 sane ... vocabant] cf. Non. p. 343, 32; 423, 23 M. || 18 in Menaechmis] prol. 19 || 20 incumbens] buc. VIII 16 || 24 id est ... tergebatur] cf. Isid. or. XII 6, 60

1 fuisse] esse F || picta RL dicta H (depicta I) || ad v. 630 in marg. est autem ... potuisset T || 2 elegans FT || facerat F || est om. F || talis (i. e. lupa) T: tale F || 3 fetus F || 5 $\pi\rho\kappa\upsilon\beta\alpha\iota$ R. $\pi\rho\kappa\upsilon\beta\alpha\iota$ LH $\pi\rho\kappa\upsilon\beta\alpha\iota$ M pectin F || 6 accipies L || 7 sup. vers. 631 si procubuisse iacuisse accipiamus debemus tunc intellegere pendentes suspensos alimoniae desiderio vel intentos ut pen- alii ... interrupta] cf. adnot. crit. ad lin. 16 || 11 tamen est M || gestum] habi- tum add. M || 12 de scholio ad GEMINOS H. in sinistro marg. haec tantum hab. F sane hic totus locus ennius est. in dextro margine scripta sunt Geminus huic modo re vera geminos modo alias similes sane totus hic locus inmanis est || 15 congruum ASLH (corr. s) gongrum M || maxima ||||| L (duae vel tres li- terae deletae. maximum I) maximam H || 16 ludere] alii pendentes cessantes ram interruptam F id est moveri. PENDENTES cessantes ut pendunt opera inter- rupta minaeque add. Stephanus || 17 ad v. 632 in marg. nutricem quasi matrem cuius affectum prebebat pueris sane ueteres ... dabit T || 18 plautus F || menecmis T menedimis F || matrem T || posci F || dinoscere T || 23 id] hic H, om. R

tergere: Cicero in Sestiana <35, 77> spongiis sanguis effinge- batur, id est tergebatur. fingere tamen et formare aliquid et ad in- tegram faciem arte producere significat; inde pictores dicuntur qui ima- gines vel signa ex aere vel cera faciunt.

635. NEC PROCVL HINC ROMAM congrue, iuxta proprios con- ditores. RAPAS SINE MORE SABINAS raptas spectaculo sine ullo exemplo, aut sine ullo bono more: vel 'raptas' stupratas, id est per vim. historia autem talis est. Romulus cum turbam civium non habe- ret, asyllum condidit, ad quem locum si quis confugisset, cum exinde non liceret auferri. hic cum videret virorum multitudinem sine comu-
10 biis posse deperire, a vicinis civitatibus matrimonia postulavit, sed ab eis contemptus celetes se Neptuno, equestri deo, qui et Consus dicitur, editurum proposuit. ad quos celetes cum de vicinis civitatibus maxima multitudo cum omnibus feminis convenisset, Romulus eas signo dato rapi de spectaculo fecit: ob quam rem a Sabinis bellum ei indictum 15 est. in quo cum iam capto a Sabinis Capitolio in foro Romano pugna- retur et eius milites fugerent, Iovi Statori templum se facturum esse promisit, si eius stetisset exercitus. quo voto restituta pugna cum anceps esset, intervenientibus mulieribus Sabinorum, quae iam Romanis nuptae erant, pugna sedata est et icto foedere Tatiux rex Sabinorum in partem 20 urbis acceptus est: unde Romani a Curibus Quirites appellati sunt.

636. CONSESSV CAVEAE cavea est ubi populus spectat. vallis autem ipsa ubi circenses editi sunt, ideo Murcia dicta est, quia quidam vicinum montem Murcum appellatum volunt; alii, quod fanum Veneris Verticordiae ibi fuerit, circa quod nemus e murtetis fuisset, inmutata 25 littera Murciam appellatam; alii Murciam a Murcido, quod est mar- cidum, dictam volunt; pars a dea Murcia, quae cum ibi Bacchanalia essent, furorem sacri ipsius murcidum faceret. MAGNIS CIRCENSIBVS

22 vallis autem ipsa ... faceret] cf. Becker Handb. d. roem. Alterth. I p. 467 adn. 972

1 e foro spongiis effingi sanguinem Cicero || 2 ad FINGERE L. in marg. ter- gere. fingere tamen est proprie formare aliquid ... faciunt T || ingram F || 3 perducere Daniel || fectores F || 4 faciunt] item fingere add. F || 6 raptae F || e spectaculo AF || Raptas sine more id est sine ullo exemplo aut sine bono more. historia autem talis est ... Quirites appellati sunt in marg. inf. T || 7 ullo aut bono F || 13 utinis F || 14 annibus F || 15 spectaculo F || 18 quo- duo F || 19 sapinorum F || naptae F || 20 pugnas F || ictio F || 22 exspectat F || spectat] Plautus in Amphitryone (prol. 65) 'nt conquisitores singuli in subsellia eant per totam caneam spectatoribus add. Fabricius || 23 murgia I' || quidem F || 24 vicinum emontem F || aliquid F || 25 ubi F || inde mutata Daniel || 26 li- tera F || murtiam F || Murciam Commelinus: murcidam F || murcido] murco Commelinus || martidum F, correxi. murcidum Daniel || 27 Bacchanalia Comme- linus: baci canali F || 28 murcidum Commelinus: martidum F || marcidum Da- niel. cf. August. de civ. dei IV 16 'deam Murciam, quae praeter modum non moveret ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum, id est nimis desidioso et inactuosum'. || faceret Commelinus: faceret F. lacunam indicavit Daniel

ACTIS 'magnis' quantum ad paupertatem pristinam pertinet: nam legimus propter equorum inopiam diversis eos tunc usos animalibus. raptae autem sunt Sabinae Consualibus, hoc est mense Martio. Consus autem deus est consiliorum, qui ideo templum sub circo
 5 habet, ut ostendatur tectum esse debere consilium: inde est quod et Fidei panno velata manu sacrificabatur, quia fides tecta esse debet et velata. ideo autem dicato Consi simulacro rapuerunt Sabinas, ut tegetetur initum de rapto consilium. iste Consus et eques Neptunus dicitur, unde etiam in eius honorem circenses celebrantur.
 10 errant ergo qui dicunt 'magnis circensibus' aut Megalesiacis, aut Romanis, quos constat fieri ante KAL. IAN. 'actis' autem cum agerentur, quia non erat praesens a passivo participium, ut <I 121> et qua vectus Abas. CIRCENSIBVS circenses dicti vel a circuitu, vel quod ubi nunc metae sunt, olim gladii ponebantur, quos circ
 15 cumbant. dicti autem circenses ab ensibus, circa quos currebant. sane notandum positos circenses sine adiectione ludorum, cum ita dicamus ludos theatrales, ludos gladiatorios, ludos circenses.

638. ROMVLIDIS hic dativus pluralis venit ab eo, quod est 'hic Romulida'. CVRIBVSQVE SEVERIS mire et merito dixit 'severis':
 20 cum enim filias perdiderint Caeninenses, Antemnates, Crustumini et Sabini, ceteris quiescentibus Sabini soli bella sumpserunt. intervenientibus postea triginta feminis, iam enixis, de illis quae raptae erant, pax facta est: ex quarum nominibus curiae appellatae sunt. in communem etiam mulierum honorem kalendae eis dicatae sunt
 25 Martiae: Horatius Martiis caelebs quid agam kalendis? Iuve-

4 Consus autem e. q. s.] exscr. mythogr. I 191. cf. Pseudo-Asconius p. 142, 19 sqq. Or. || 13 circenses ... currebant] exscr. Isid. or. XVIII 27, 3 || 24 in communem e. q. s.] cf. schol. vet. in Iuv. IX 53 || 25 Horatius] carm. III 8, 1

1 magnum R || quantum] tantum quantum H || ad om. H || 4 sub circo RLHF: sub tecto circo ASD sub tecto Ml et mythogr. sub tecto in circo Fabricius. fort. sub terra in circo. cf. Tertull. de spect. 5 'et nunc ara Conso illi in circo defossa est ad primas metas sub terra' || 5 debere esse F || 6 et om. F || 8 egeretur L (tegeretur l) egredederetur H || inito AS (corr. a) initium H incium F || rapta F raptu Masvicius || consilio AS (corr. a) || equestris Masvicius || 9 Neptuni mythogr. || circum LH (circenses l) || celebrabantur M || 10 ergo enim L || megalensiacis AS megalenacis F || 13 schol. ad CIRCENSIBVS om. F || 14 monetae AS (metae a) mometae L (mo del. l) metetae H || olim om. L (add. l) || gradus L (gladii l) gaudii H || circumibant ... circenses om. L (circumibant ... ludorum add. l) ibant ... ludorum cum om. H || 15 autem M, om. ASRI, inde vulgo || circenses om. l || currebant] circumibant vulgo || 16 ludos circenses ludos theatrales ludos gladiatores R || 17 gladiatores H || 18 romolidis F || 19 romolida LH || miro F || emerito F, corr. Daniel || 20 ceninenses H: ceninenses AS cerinenses RL cetinenses M ceninenses F || anteminate AH (corr. a) auteminate S auteminate L (corr. l) auteminate F || cristamini F || 21 sumpserunt] sicut dictum est add. F || qui interuenientibus ASH. ante interuenientibus tres litterae deletae in L || 23 quorum ASM (corr. m) || 24 dictae RF || 25 martius M || caelebs] calior F

nalis <IX 53> munera femineis tractat secreta kalendis. nec enim aliter congruit Martias kalendas esse feminarum, nisi quia, ut diximus, feminae bella sedarunt. sane sciendum omnes virgines raptas excepta Hersilia, quam sublatam a marito sibi Romulus fecit uxorem. aut 'severis' disciplina: aut rem hoc verbo reconditam dixit, 5 quia Sabini a Lacedaemoniis originem ducunt, ut Hyginus ait de origine urbium Italicarum, a Sabo, qui de Perside Lacedaemonios transiens ad Italiam venit et expulsis Siculis tenuit loca quae Sabini habent: nam et partem Persarum nomine Caspiros appellare coepisse, qui post corrupte Casperuli dicti sunt. Cato autem et Gellius a Sabo Lacedae-
 10 monio trahere eos originem referunt. porro Lacedaemonios durissimos fuisse omnis lectio docet. Sabinorum etiam mores populum Romanum secutum idem Cato dicit: merito ergo 'severis', qui et a duris parentibus orti sunt, et quorum disciplinam victores Romani in multis secuti sunt.

639. POSITO CERTAMINE finito; ut <I 374> ante diem clauso componet Vesper Olympo.

640. IOVIS ANTE ARAM ante templum Iovis Statoris, quod fecerat Romulus, postquam orans elatis armis meruit ne suus exercitus fugeret.

641. IVNGEBANT FOEDERA PORCA foedera, ut diximus supra <I 62>, dicta sunt a porca foede et crudeliter occisa; nam cum ante gladiis configeretur, a fetialibus inventum ut silice feriretur ea causa, quod antiqui Iovis signum lapidem silicem putaverunt esse. Cicero foedera a fide putat dicta. sed huius porcae mors optabatur ei, qui 25 a pace resillisset. falso autem ait 'porca': nam ad hoc genus sacrificii porcus adhibebatur. ergo aut usurpavit genus pro genere, ut timidi venient ad pocula dammae, cum has dammas dicamus,

10 Cato] or. I 7 p. 5 Iord.; 51 p. 66 Pet. || Gellius] fragm. 10 p. 168 Pet. || 21 foedera ... resillisset] exscr. Isid. or. XVIII 1, 11 || 28 timidi] buc. VIII 28

3 a feminis bella sedate (sic) sunt F || 4 aersilia L || qua R || 5 ad v. 638 in marg. quidam seueris disciplina intellegunt au (lege aut) duris parentibus hortos (i. e. ortos) id est a lacedaemonibus quos durissimos fuisse omnis lectio docet T || seuiris F || 6 laiedaemoniis F || dicunt F || de origine in orbium ita-lascem F || 7 Sabo Daniel: sabone F || 10 Casperuli Daniel: casperin F || uicti sunt F, corr. Daniel || gelius F || a Sabo Daniel: asco F || 12 mores Daniel: maiores F || 13 siuiris F || 14 uictoris F || 16 id est finito F || 19 elatis] datis A || emeruit ML || ne suus exertius fugeretur F (exercitus fugeretur Daniel) || 22 cum] eum F || 23 confugeretur F || inuentum F || sicile F || 24 antiqui ego: antiq: F antiquum Daniel || lapidem silicem Masvicius: lapidis silicem F lapidis siliceni Daniel || 25 sed huius porcae F: cuius libri Serviani || 26 resillisset F resillisset Burmannus. cf. Neue Formeln. II² p. 482 sqq. || 27 aut ergo F || 28 damnae AS (corr. a) || damnas SF

item supra <631> 'lupam', cum artis sit 'hic' et 'haec lupus': aut certe illud ostendit, quia in omnibus sacris feminini generis plus valent victimae. denique si per marem litare non possent, succidanea dabatur femina; si autem per feminam non litassent, succidanea 5 adhiberi non poterat. quidam 'porcam' euphoniae gratia dictam volunt. huius autem facti in sacra via signa stant, Romulus a parte Palatii, Tatius venientibus a rostris.

642. CITAE METTVM IN DIVERSA QVADRIGAE Donatus hoc loco contra metrum sentit, dicens 'citae' divisae, ut est in iure 'ercto 10 non cito', id est patrimonio vel haereditate non divisa; nam 'citus' cum divisus significat, 'ci' longa est. ergo 'citae' veloces intellegamus. quem autem dicit Vergilius Mettum Mettius Fufetius dictus est, quod nomen mutilavit causa metri. novimus autem nominum vel mutationem vel mutilationem concessam poetis: sic pro Polluce 15 Castorem, pro Cytheride Lycoridem posuit, ut sed quae legat ipsa Lycoris. hic autem Mettius Fufetius cum apud Albanos summam rerum teneret, a Romanis in auxilium contra Fidenates vocatus, iure societatis venit quidem, sed in ipso proelio ad hostes defecit. quod cernens Tullus Hostilius ait voce maxima militibus 20 suis, ita ut etiam hostis audiret 'ne trepidetis: meo consilio factum est, ut factiose Mettius Fufetius ad hostes transiret': quo consilio et suis paene iam amissas reddidit vires et effecit ne hostes crederent Mettio. quem post victoriam captum Tullus Hostilius reli-gavit ad binas quadrigas, ita ut ab unis quadrigis traherentur 25 manus, pedes vero ab alteris: quibus agitatibus velociter eum crudeli morte discerpit. videns itaque poeta Romano nomini incongruam esse vindictam, culpam in criminis retorquet auctorem, dicens ex sua persona ad ipsum Mettium 'at tu dictis Albane maneres'. ideo etiam 'mendacis' infert, ut tacitae quaestioni et invidiae crudelitatis

9 'citae' divisae] cf. Non. p. 265, 24 M. || 15 sed quae] buc. X 2

1 lupam om. LH (add. l) || lupus] communis genus esse add. M, del. m || 2 in om. LH || feminini RLHM feminei ASF femini M || 3 succidanea ASM (corr. a) succidanea F || 4 feminina L || litasset LHM (corr. l) || succidanea ASMF (corr. a). uictima supr. vers. add. l || 5 adhibere F || gratiam F || 6 pacti coni. Burmannus || a parte Daniel: aperte F || palati F || 7 rostros F || 9 erecto AS eroto. R recto F || 11 intellegimus F || 12 Mettum mettus AS metius S metcius L || fufecius AS fuffecius L fufetius HM || 14 mutilationem uel mutationem L || Polluce] pulliae F || 15 sed] sit R || 17 summum HM || 19 tullius AR || uoce magna L || 20 ita om. F || 22 ammissis (sic) iam F || red-dit LH || 23 postquam Lm (corr. l) post quem HM || captam L (corr. l) || tullius RL F || 24 aduas (ad duas Daniel) quadrigas F || ita ... quadrigas om. L (add. l) || abinis AS (ab unis a) || 26 romani nominis (omnis H) RLH || 27 in om. F || retorquetur F || retorquet in Daniel || 29 credulitatis H

occurrat. sane constat post victoriam de Albanis Romanorum, quam per conditionem Horationum et Curiationum adepti sunt, hoc factum esse quod hoc loco poeta narravit: nam quemadmodum Mettius vel ad auxilium facile nisi iussus venisset? vel post cognitam fraudem acciri tam facile potuisset, nisi tamquam subiectus congratulatum victoriam 5 ad Tullum Hostilium venisset?

646. NEC NON TARQVINIVM EIECTVM PORSENNA IVBEBAT Tarquinius Superbus habuit perditos filios, inter quos Arruntem. qui dum in castris esset, patre suo Ardeam obsidente, et ortus esset inter eum et Collatinum, maritum Lucretiae, de uxoribus sermo, 10 eo usque processit contentio, ut ad probandos earum mores arreptis equis statim domos suas simul proficiscerentur. ingressi itaque civitatem Collatiam, ubi fuit Lucretiae domus, invenerunt eam lanificio operam dantem et tristem propter mariti absentiam. inde ad Arruntis domum profecti cum uxorem eius invenissent cantilenis et 15 saltationibus indulgentem, reversi ad castra sunt. quod Arruns dolens cum de expugnanda Lucretiae castitate cogitaret, mariti eius nomine epistulam finxit et dedit Lucretiae, in qua hoc continebatur, ut Arruns susciperetur hospitio. quo facto per noctem stricto gladio eius ingressus cubiculum cum Aethiope, hac arte egit ut secum 20 coiret, dicens 'nisi mecum concubueris, Aethiopem tecum interimo, tamquam in adulterio deprehenderim'. timens itaque Lucretia ne castitatis amore famam deperderet, quippe quam sine purgatione futuram esse cernebat, invita turpibus imperiis paruit. et altero die convocatis propinquis, marito Collatino, patre Tricipitino, Bruto 25 avunculo, qui tribunus equitum celerum fuerat, rem indicans, petiit ne violatus pudor, neve inultus eius esset interitus, et coniecto

7 Tarquinius Superbus e. q. s.] exscr. mythogr. I 74

1 uictoriam F || 2 curiationum F || factum est F || 3 Metius Commelinus: dii metius F dum et ius Daniel || ad auxilium Masvicius: ad om. F || 4 nisi Commelinus: misi F || venisset Commelinus: uenisse F || acciri tam Commelinus: attirenita F atcirementam Daniel || 8 filios perditos LH || 9 erat L (esset l) || 10 Lucretiae] et arruntem filium tarquini superbi et bruto magistro equitum add. M || 13 collatinam L collaetiam H colletiam M || 14 ad om. ASM || 15 adrunis M || 16 quod] ad (pro at) F || 18 in quo LM in co H || 20 Aethiope ... concubueris om. F || ut secum om. L (add. l) || 21 coire L (corr. l) || 22 timens itaque Lucretia ... uirgatis ergo ac si diceret purpuratis (v. 660) om. H || ne castitatis amore famam ego: ne famam castitatis amorem A || ne famam castitatis amore Sa || ne castitatis famam amore RLM || ne castitatis famam castitatis amore F || ne castitatis famam morte Fabricius || 23 quippe quam deine dubitatione futura esse cernebat F || 24 altera F || 25 tripicitino AS || 26 equitum om. F || scelerum F || 27 violatus ei pudor A || violatus eius pudor R || esset ... Brutus de om. L (add. l) || inultus F || coniecto mythographus: eiecto ASRF accepto ML erecto Fabricius detecto Burmannus. exarto F. Schoellius. fort. arrepto

gladio se interemit. quem Brutus de eius corpore extractum tenens processit ad populum, et multa conquestus de Tarquinii superbia et filiorum eius turpitudine, egit ne in urbem reciperentur, auctoritate qua plurimum poterat: nam ut diximus, Brutus tribunus equitum fuerat. sed cum non susciperetur Tarquinius contulit se ad Porsennam, regem Tusciae. qui pro Tarquinio cum ingentibus copiis capto Ianiculo et illic castris positus, Romam vehementer obsedit. et cum per sublicium pontem, hoc est ligneum, *qui modo lapideus dicitur*, transire conaretur, solus Cocles hostilem impetum sustinuit, donec a tergo pons solveretur a sociis: quo soluto se cum armis praecipitavit in Tiberim, et licet laesus esset in coxa, tamen eius fluenta superavit: unde est illud ab eo dictum, cum ei in comitiis coxae vitium obiceretur 'per singulos gradus admoneor triumphi mei'. in tantam autem obsidionis necessitatem populus venerat, ut etiam obsides daret. ex quibus Cloelia inventa occasione transnavit fluvium et Romam reversa est, redditaque rursus est, pacis lege eam Porsenna repetente. qui admiratus virtutem puellae dedit ei optionem, ut cum quibus vellet rediret. illa elegit virgines, *quae iniuriae poterant esse obnoxiae*, unde Porsenna hoc quoque miratus concessit, et rogavit per litteras populum Romanum, ut ei aliquid virile decerneretur: cui data est statua equestris, quam in sacra via hodieque conspiciamus. *ELECTVM* facile poterat suscipi et occidi. sed ideo non est susceptus, quia occidi non poterat religione impediende: rex enim etiam sacrorum fuerat. unde postea alii facti sunt consules, alii reges sacrorum. *PORSENNAM* unum 'n' addidit metri causa: unde et paenultima datus accentus est: nam Porsena dictus est: Martialis (I 21, 6) hanc spectare manum Porsena non potuit.

648. *AENEADAE* satis longe petitum epitheton. *et potest hoc loco historia de Mucio accipi.*

8 qui modo lapideus dicitur] cf. Becker Handb. der roem. Alterth. I p. 695 sqq. || 15 ex quibus Cloelia e. q. s.] cf. schol. vet. in Iuv. VIII 265

1 de eius abstulit corpore *R* || extractum *LF mythogr.* exertum *AMs* exercitum *S* exertumque *R* || 6 porsenam *R* || cum *om.* *L* (add. *l*) || 7 ianiculo capto *R* || 8 supplicium *ASl* subulbium *La* sublitium *R* supplicium *s* || 11 licet] scilicet *S* || inlaesus esset coxam *F* || 12 eius *om.* *AS* || fluentam uexavit *F* || cum ei *om.* *F* || comitiis *L* (comitiis *l*) committias *M* comicis *a* || 15 codia *R* || transmutavit tyberim *F* || 16 redigitaque est *F* || 17 lege eam *om.* *F* || repente *LF* (corr. *l*) || 19 obnoxiae *Daniel*: obnixae *F* || 22 eiectum autem quare aut qui facile *F* || 24 etiam *om.* *ASl* || postea] praeterea *L* (corr. *l*) etiam *F* || 25 sane porsena *F* || addit *L* (corr. *l*) || 26 causa metri *R* || 27 marcialis *ST* || exspectare manu *F* || porsenam *R* porsenna *LF* (corr. *l*) || 28 no *F* || 29 repetitum *R*

649. *ILLVM* Coclitem *scilicet*. et modo 'Cocles' in hoc homine, de quo dicit, proprium est nomen, in aliis appellativum, nam luscus 'coclites' dixerunt antiqui: unde et Cyclopes 'coclites' legimus dictos, quod unum oculum habuisse perhibentur: *quasi στρογγυλῶπας α* *rotunditate.*

651. *VINCLIS* *INNARET* *CLOELIA RVPTIS* atqui obsides non ligantur; sed vincla pro custodiis accipiamus, *aut certe pro foederibus*: aut certe 'ruptis vinclis pontis', id est ponte resoluta.

652. *IN SVMMO CVSTOS* *TARPEIAE* *MANLIVS* *ARCIS* in summa clipei parte; *nam postea ait* (675) 'in medio classes aeratas'. et bona ratione utitur in pictura apta unicuique rei loca distribuens. ideo enim in summa clipei parte dicit factum esse Capitolium, quia hoc arcem urbis esse manifestum est. *haec historia autem* talis est: Brenno duce Senones Galli venerunt ad urbem et circa Alliam fluvium occurrentem sibi deleverunt exercitum omnem populi Romani. aliaque die cum vellent ingredi civitatem, primo cunctati sunt timentes insidias, quia et patentes portas et nullum in muris videbant. postea paulatim ingressi cuncta vastarunt octo integris mensibus, adeo ut quae incendere non poterant, militari manu diruerent, solo remanente Capitolio, ad quod cum utensilibus reliqui confugerant cives: qui tamen a Gallis obsidebantur etiam id penetrare cupientibus, quos alii per dumeta et saxa aspera, alii per cuniculos dicunt conatos ascendere. tunc Manlius, custos Capitolii, Gallos detrusit ex arce, clangore anseris excitatus, quem privatus quidam dono Iunoni dederat: namque secundum Plinium nullum animal ita odorem hominis sentit. *qua causa postea eo die quo hoc factum est, canes qui tunc dormientes non senserant, cruci suffigebantur, anseres auro et purpura exornati in lecticis gestabantur. sane hic Manlius*

2 nam luscus . . . perhibentur] exscr. Isid. or. X 163. cf. Varro d. l. l. VII 71 || 25 nullum . . . sentit] exscr. Isid. or. XII 7, 72

1 coclitem *RF*: cocletem *AS* id est cocletem *L* porsennam *M* id est porsennam *l* || coclis *F* || in hoc loco de eo dicit *F* || 2 luscus ex locus *F* || 3 coclitas *F* || coclites *Masvicius*: coclitas *ASMF* || coclias *RL* || 4 perhibentur] Plautus in curculione (v. 393 *Fl*) 'de Coclitum prosapia te esse arbitror nam ii sunt unoculi' add. *D* || strangulo opas *F* strangilo opas *G* || 5 runditate *G* || 7 accipimus *F* || 8 id est etiam ponte *AS* id est iam ponte *RM* || 12 esse factum *F* || 14 et *om.* *F* || aliam *R* allum *L* (allium *l*) alium *F* || 15 omnem deleverunt exercitum *F* || 17 insidias timentes *F* || 18 vastantes *L* (vastant *l*) || 19 quae] ea quae *M* || potuerant *R* || deleverunt *R* diruerunt *LF* diruerant *l* || 20 confugerunt *F* || 21 id ex ad *L* || 22 prius alii *om.* *AS* || 23 manilius *R* mallius *LMFa* || 24 de arce *AS* || privatus] princeps *superscr.* *s* || 26 sentire dicitur *F* || sentit] quod ovidius in metamorph. (II 538) intelligens dixit 'ec servaturis uigili Capitolia voce crederet anseribus' add. *D* || 28 purpura *F* || Manlius *Daniel*: manibus *F*

uniusq; rei loca distribuunt. Ideo enim insamma elypei
parte dictu factum eē capitolium. quia hoc arcem urbis
eē manifestū est. Historia talis ē. Brenno duce. Cenones
venerunt ad urbem et circa alliam flum. in occur
su sibi deleuerunt exercitum omnem. Aliq

Niuntg GNM, Inc. 102052/82, P.2

Roi p t v de qui obfides onligateur. Secl m

Germanisches
Nationalmuseum
Nürnberg

Bibl. Inc. 102052

Wiedergabe nur mit Genehmigung
und unter Angabe der Herkunft